

УДК 338.4:519.237.8(477+100)

Григоренко А.А.

здобувач

Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ГОСПОДАРЬСЬКОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ

У статті здійснено багатофакторну класифікацію 57 країн світу задля порівняльної оцінки соціально-економічного розвитку національних економік. За допомогою методу кластерного аналізу проведено групування вибраних країн та проаналізовано отримані однорідні кластери. Визначено місце господарського комплексу України у світовій економіці та надано висновки щодо його сучасного стану.

Ключові слова: кластерний аналіз, господарський комплекс, соціально-економічний розвиток, показники, світова економіка, класифікація.

Григоренко А.А. ОПРЕДЕЛЕНИЕ МЕСТА ХОЗЯЙСТВЕННОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ В МИРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ С ПОМОЩЬЮ МЕТОДА КЛАСТЕРНОГО АНАЛИЗА

В статье осуществлена многофакторная классификация 57 стран мира для сравнительной оценки социально-экономического развития национальных экономик. С помощью метода кластерного анализа проведена группировка выбранных стран и проанализированы полученные однородные кластеры. Определено место хозяйственного комплекса Украины в мировой экономике и предоставлены выводы относительно его текущего состояния.

Ключевые слова: кластерный анализ, хозяйственный комплекс, социально-экономическое развитие, показатели, экономика, классификация.

Grigorenko A.A. DETERMINING THE PLACE OF UKRAINE'S ECONOMY IN THE WORLD ECONOMY USING THE CLUSTER ANALYSIS METHOD

This article offers a multifactor classification of 57 countries of the world used for the comparative assessment of socioeconomic development of national economies. The cluster analysis method helped classify the selected countries into groups and analyze the resulting homogeneous clusters. The place of Ukraine's economy in the world economy was determined, and conclusions regarding its today's state were provided.

Keywords: cluster analysis, economic complex, the socioeconomic development, indicators, the global economy, classification.

Постановка проблеми. Однією зі складових успіху країн, які створили значний економічний потенціал і забезпечили для свого населення гідне життя, є обрання ними ефективної національної моделі соціально-економічного розвитку. Отже, для економіки України актуальним є вивчення досвіду провідних країн, щоб із урахуванням історичних, соціально-економічних і національних особливостей нашої країни запровадити доцільну модель господарського комплексу, яка б сприяла соціально-економічному розвитку. Це необхідно для реальної оцінки ситуації та може слугувати відправним пунктом для вибору оптимальних рішень щодо подальшої перспективи розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціально-економічного розвитку національної економіки досліджували у своїх роботах такі зарубіжні вчені: Й. Шумпетер, З. Бжезинський, В. Леонтьєв, У. Ростоу, С. Кузнець. У вітчизняній економічній науці проблеми соціально-економічного розвитку вивчали С.В. Мочерний, В.Д. Базилевич, В.М. Геєць, Ю.М. Пахомов, А.К. Василевський. Однак мало уваги приділяється дослідженню багатофакторної характеристики господарського комплексу країни. Слід зауважити, що науковці ще недостатньо уваги приділяють застосуванню методів кластерного аналізу для вирішення конкретних практичних проблем.

Мета статті полягає у дослідженні та здійсненні багатофакторної характеристики національного господарства зарубіжних країн та України, визначенні місця господарського комплексу України у світовому господарстві за допомогою методу кластерного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характеристика соціально-економічних процесів і явищ залежить від великої кількості параметрів, що зумов-

лює труднощі, пов'язані з виявленням структури взаємозв'язків цих параметрів. У подібних ситуаціях, тобто коли рішення приймаються на підставі аналізу стохастичної, неповної інформації, використання методів багатовимірної статистичного аналізу є не тільки виправданим, але й істотно необхідним. Для визначення множини змінних, за якими порівнюються країни, на основі даних світової статистики за 2012 р. відібрано 40 показників, що характеризують різні аспекти розвитку національної системи (табл. 1).

Вибір такої множини показників обумовлений основними закономірностями економічних процесів. При відборі показників урахувалися дослідження з історії економічного зростання розвинених країн С. Кузнеця [1].

До складу вибірки дослідження увійшли 57 різноманітних країн, такі як: країни колишнього СРСР, постсоціалістичні країни Європи, країни «Великої сімки», економіки країн ЄС, країни БРІКС, країни – члени ОЧЕС. До складу вибірки для проведення кластерного аналізу також були включені країни, які, за даними Всесвітнього банку, мали найбільше значення ВВП на душу населення [3], а саме: Швейцарія, Норвегія, Сінгапур, Ізраїль, Ісландія, Південна Корея.

Республіку Македонія та Південно-Африканську Республіку не було включено до складу вибірки через відсутність статистичних даних за 2012 р.

Кластерний аналіз господарського комплексу країн був проведений за методом Уорда. Принцип Уорда (Ward) слід уважати найкращим принципом відстані між кластерами, оскільки два кластери вважаються найближчими у разі мінімізації приросту загальної дисперсії. Такий критерій об'єднання об'єктів у групи є вигірним, оскільки наявна функція якості, яка досліджується на екстремум [4].

Таблиця 1

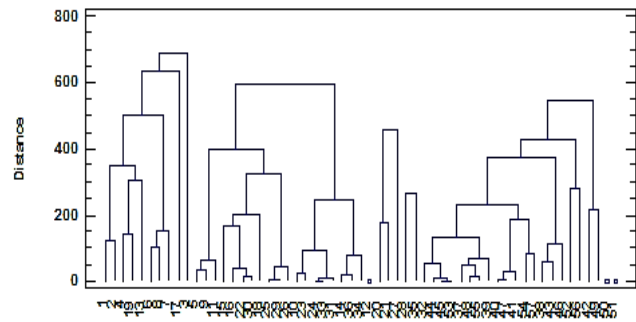
**Системні показники
соціально-економічного розвитку країн**

Групи показників	Показники	Одиниця виміру
Природні	X ₁ – загальна площа країни	тис. км ²
	X ₂ – земельна площа країни	тис. км ²
	X ₃ – оброблювана площа країни	%
Населення	X ₄ – чисельність населення	млн. ос.
	X ₅ – щільність населення	ос. /км ²
	X ₆ – частка міського населення	%
	X ₇ – частка населення, зайнятого у сільському господарстві	%
	X ₈ – частка населення, зайнятого у промисловості	%
	X ₉ – частка населення, зайнята у сфері послуг	%
	X ₁₀ – грамотність населення	%
Демографічні	X ₁₁ – тривалість життя чоловіків	років
	X ₁₂ – тривалість життя жінок	років
	X ₁₃ – народжуваність на 1000 жителів	ос. /1000
	X ₁₄ – смертність на 1000 жителів	ос. /1000
	X ₁₅ – природний приріст населення	%
	X ₁₆ – дитяча смертність на 1000 жителів	ос. /1000
Економічні	X ₁₇ – обсяг ВВП	млрд. дол.
	X ₁₈ – ВВП на душу населення	тис. дол.
	X ₁₉ – річне зростання ВВП	%
	X ₂₀ – обсяг імпорту	млрд. дол.
	X ₂₁ – обсяг експорту	млрд. дол.
	X ₂₂ – державний бюджет	млрд. дол.
	X ₂₃ – державні резерви	млрд. дол.
	X ₂₄ – золотий запас	млн. унц. т
	X ₂₅ – частка доданої вартості сільського господарства, мисливство, лісове господарство, рибальство	%
	X ₂₆ – частка доданої вартості добувної промисловості	%
	X ₂₇ – частка доданої вартості обробної промисловості	%
	X ₂₈ – частка доданої вартості будівництва	%
	X ₂₉ – частка доданої вартості оптової та роздрібної торгівлі, ресторанів і готелів	%
	X ₃₀ – частка доданої вартості транспорту, складського господарства і зв'язку	%
	X ₃₁ – частка доданої вартості інших видів діяльності	%

Для обчислення кластерного аналізу ступня близькості різних країн за рівнем соціально-економічного розвитку був використаний ППП Statgraphics Centurion Special/Multivariate, а саме меню Methods/Cluster Analysis.

Результатом кластерного аналізу є ієрархічне дерево. На рис. 1 представлено дендрограму кластеризації 57 досліджуваних країн.

За даними дендрограми кластерного аналізу можна зробити висновок, що досліджувана сукупність країн розбивається на вісім кластерів: п'ять груп і три країни – унікуми, кожна з яких утворює особливий кластер (табл. 2).

 Dendrogram
Ward's Method, Squared Euclidean

Рис. 1. Дендрограма кластерного аналізу країн за визначеними змінними

Джерело: власні дослідження

Таблиця 2

Склад кластерів країн за їх соціально-економічними показниками, 2012 р.

№ кластера	Кількість країн кластера	Країни, що увійшли до кластера	Класифікація країн Світового банку за розміром ВВП на душу населення
1	10	Таджикистан, Киргизія, Індія, Узбекистан, Вірменія, Грузія, Албанія	бідні країни
		Туркменістан, Азербайджан	країни нижче середнього рівня розвитку
		Туреччина	країна вище середнього рівня розвитку
2	19	Молдавія, Україна, Боснія і Герцеговина	бідні країни
		Сербія, Чорногорія, Білорусь, Болгарія, Румунія	країни нижче середнього рівня розвитку
		Угорщина, Польща, Хорватія, Латвія, Литва, Естонія, Чехія	країни вище середнього рівня розвитку
		Португалія, Словенія, Греція, Республіка Кіпр	високорозвинена країна
3	1	Китай	країна нижче середнього рівня розвитку
4	3	Бразилія, Казахстан, Росія	країни вище середнього рівня розвитку
5	2	Словацьчина	країна вище середнього рівня розвитку
		Південна Корея	високорозвинена країна
6	20	Мальта, Іспанія, Ізраїль, Італія, Великобританія, Франція, Німеччина, Ісландія, Бельгія, Фінляндія, Ірландія, Нідерланди, Австрія, Японія, Канада, Швеція, Данія, Швейцарія, Норвегія, Люксембург	високорозвинені країни
7	1	США	високорозвинена країна
8	1	Сінгапур	високорозвинена країна

Джерело: власні дослідження

За отриманими результатами кластерного аналізу можна зробити висновок, що до кластеру № 1 увійшли країни, які характеризуються найменш задовільними показниками соціально-економічного розвитку. У таких країн, як Таджикистан, Киргизія, Узбекистан, Вірменія, Грузія, Албанія, показник ВВП на душу населення складає менше ніж 5 тис. дол. на рік. За класифікацією Світового банку ці країни відносяться до бідних. У свою чергу, за цією ж класифікацією Туркменістан та Азербайджан відносяться до країн нижче середнього рівня розвитку. Що стосується Туреччини, то вона відноситься до країн з вище середнього рівнем розвитку.

Те, що Індія потрапила до групи бідних країн, можна розглядати як нонсенс. Адже Індія є країною з потужним економічним потенціалом і диверсифікованою галузевою структурою. Індія – третя економіка світу за паритетом ВВП. У даному випадку відіграла роль висока чисельність населення країни.

Країни кластера № 2 мають більш-менш задовільні показники і займають середню позицію між кластером країн-лідерів (кластери № 6, 7, 8) та країнами з незадовільними показниками (кластер № 1). До цього кластеру увійшла Україна.

Сусідами України в кластері № 2 виявилися країни, що утворилися з колишніх республік СРСР – Естонія, Латвія, Литва, Молдова (до них Україна

знаходиться ближче), нещодавно прийняті до ЄС Болгарія та Румунія.

Також до кластеру № 2 увійшли всі колишні постсоціалістичні країни Європи, окрім Албанії, яка увійшла до кластеру № 1. Португалія, Греція, Республіка Кіпр увійшли до кластеру № 2 як країни з найбільшими показниками ВВП на душу населення. Таке групування країн за відібраними показниками свідчить про схожу структуру господарських комплексів національних економік. Потрапляння ж до кластеру № 2 Португалії, Греції та Республіки Кіпр свідчить про кризу в структурі економік цих країн.

За результатами кластерного аналізу можна виділити унікальні країни, які не мають мінімальних відстаней із жодною з країн вибірки та утворюють свій окремий кластер – це США, Сінгапур, Китай. Ці країни значно випереджають за рівнем соціально-економічного розвитку інші регіони планети.

До складу кластеру № 4 увійшли Казахстан та дві країни БРИКС – Росія та Бразилія. Бразилія та Росія – держави з величезними природними й людськими ресурсами, зі значним виробничим потенціалом і великими абсолютними розмірами ВВП. За розміром території Російська Федерація є найбільшою державою світу, за кількістю населення посідає шосте місце (після Китаю, Індії, США, Індонезії та Бразилії). У свою чергу, Бразилія за розміром території та чисельністю населення займає п'яте

Таблиця 3

Центроїдні значення показників у кластерах, 2012 р.

Показники	Кластери								Відхилення $\Delta = 6 \text{ гр} - 2 \text{ гр}$
	1	2	3	4	5	6	7	8	
x ₁	556,42	121,40	9 596,96	9 446,01	74,38	698,16	9 826,68	0,70	576,76
x ₂	517,94	117,98	9 569,90	9 178,95	72,51	646,10	9 161,97	0,69	528,12
x ₃	17,43	28,43	11,80	7,77	22,55	19,81	17,80	0,70	-8,62
x ₄	137,05	10,31	1 377,06	119,37	27,22	27,79	321,31	5,30	17,48
x ₅	106,54	84,62	140,40	12,93	309,05	225,63	34,60	7 792,60	141,01
x ₆	47,34	62,86	50,60	70,67	68,95	82,12	82,40	100,00	19,26
x ₇	45,34	12,12	36,70	18,57	4,95	3,01	0,70	0,10	-9,11
x ₈	16,02	27,11	28,70	17,80	25,60	22,65	20,20	19,60	-4,46
x ₉	38,64	60,77	34,60	63,63	69,45	74,34	79,10	80,30	13,57
x ₁₀	94,65	98,64	94,30	96,53	0,00	98,34	99,00	95,90	-0,30
x ₁₁	68,85	71,26	72,80	65,73	74,10	78,12	76,10	81,50	6,86
x ₁₂	74,84	79,20	77,10	75,60	81,40	83,60	81,10	86,20	4,40
x ₁₃	17,83	9,86	12,30	15,97	9,40	11,16	13,70	7,70	1,30
x ₁₄	7,04	11,80	7,20	9,70	8,00	8,93	8,40	3,40	-2,87
x ₁₅	1,08	-0,19	0,51	0,63	0,14	0,22	0,53	0,43	0,42
x ₁₆	27,52	7,36	15,60	16,97	5,30	3,73	6,00	2,70	-3,63
x ₁₇	286,91	106,14	8 358,40	1 495,53	610,47	1 201,00	16 244,60	276,52	1 094,86
x ₁₈	4,08	12,45	6,07	12,66	19,91	49,92	51,16	52,14	37,47
x ₁₉	4,40	-0,39	7,70	3,11	1,92	0,44	2,78	1,32	0,83
x ₂₀	92,06	57,37	2 070,07	274,95	343,46	412,18	2 743,10	493,55	354,81
x ₂₁	75,09	55,87	2 312,77	325,87	363,25	426,84	2 195,90	554,86	370,97
x ₂₂	54,91	42,28	1 700,00	439,23	139,90	515,13	3 500,00	37,20	472,85
x ₂₃	65,80	17,37	3 200,00	276,50	152,58	112,02	139,10	237,70	94,64
x ₂₄	2,45	1,46	33,90	10,70	1,41	19,37	261,50	4,10	17,91
x ₂₅	15,76	5,83	10,10	4,53	2,85	1,80	1,10	0,00	-4,04
x ₂₆	8,40	5,82	7,40	14,07	4,00	5,00	3,70	1,70	-0,82
x ₂₇	15,78	16,70	31,10	13,47	26,40	14,21	12,30	20,70	-2,49
x ₂₈	8,46	5,68	6,80	6,30	7,00	5,61	3,70	4,40	-0,07
x ₂₉	15,49	16,44	11,50	19,60	19,25	14,56	14,50	19,50	-1,88
x ₃₀	9,91	10,80	4,80	8,87	3,55	8,68	5,70	11,50	-2,12
x ₃₁	26,20	38,73	28,30	33,17	36,95	50,15	59,00	42,20	11,42

Джерело: власні дослідження

місце у світі. Обидві країни володіють найбільшими сумарними запасами природних ресурсів, особливо паливно-енергетичних. Однак за розміром ВВП на душу населення Бразилія та Росія відносяться до країни вище середнього рівня розвитку.

Казахстан потрапив по кластеру № 4 через схожі показники структури валової доданої вартості ВВП з Росією та Бразилією. Також країни схожі за показником оброблюваної площі країни, загальною структурою зайнятості населення.

До складу кластеру № 5 увійшли Республіка Корея та Словаччина. Ці країни за показниками рівня розвитку відрізняються. Так, Словаччина відноситься до країн з вище середнього рівня розвитку, в той час як Республіка Корея – до високорозвинених країн. Різниця за показником ВВП на душу населення складає 6,28 тис. дол. США. Однак за демографічними показниками та структурою зайнятості населення країни дуже схожі.

Найбільша кількість високорозвинених країн увійшла до складу кластеру № 6. Це такі країни, як: Мальта, Іспанія, Ізраїль, Італія, Великобританія, Франція, Німеччина, Ісландія, Бельгія, Фінляндія, Ірландія, Нідерланди, Австрія, Японія, Канада, Швеція, Данія, Швейцарія, Норвегія, Люксембург. Показник ВВП на душу населення у цих країн складає більше 20 тис. дол. та досягає більше 100 тис. дол. у Норвегії та Люксембурзі.

Таким чином, за допомогою кластерного аналізу ми отримали вісім груп країн, які відрізняються за показниками соціально-економічного розвитку. Це свідчить, з одного боку, про близькість і однорідність національних економік із невисоким рівнем розвитку, а з іншого – про зростаючу поляризацію між різними країнами і макрорегіонами світу в глобальному цивілізаційному просторі.

Кластерний аналіз дозволив поглибити порівняння країн за наявним потенціалом держави, її природними, виробничими, людськими ресурсами, економіко-географічними факторами тощо. У рамках проведення кластерного аналізу були розраховані центроїдні, тобто середні значення системних показників соціально-економічного розвитку країн у кожному кластері. Також визначено відхилення між кластером № 2, до якого входить Україна, та кластером № 6, до якого входять високорозвинені країни, які є еталоном в нашому дослідженні. Результати приведено в табл. 3.

За умовами дослідження показник x_1 – загальна площа країни. Порівняння середнього значення цього показника між кластерами є некоректним. Тому визначимо місце України серед інших країн за загальною площею.

Територія України – 603,6 тис. км². За площею, яку вона займає в Європі, Україна посідає друге місце після Росії. Для порівняння: територія Франції – 547,0 тис. км², Німеччини – 357,0 тис. км², Іспанії – 505,4 тис. км², Польщі – 312,7 тис. км² [3]. Забезпеченість громадян України територіальними ресурсами приблизно в 1,25 рази вище, ніж у пересічних європейців. Отже, і антропогенне навантаження на одиницю площі території країни теоретично повинне бути в 1,25 рази менше, ніж у закордонній Європі. Це є сприятливою передумовою для забезпечення стійкого розвитку її економіки.

Орні землі – показник x_3 – займають 56,1% усієї земельної площі України. По цьому показнику Україна перебуває в одному ряді з такими країнами як Польща, Молдавія, Данія, Угорщина, що виокремлюються високою питомою вагою орних земель серед інших держав Європи і навіть світу.

Значна питома вага орних земель, з одного боку, говорить про значні можливості сільськогосподарського виробництва в Україні, з другого – про високу ступінь господарського освоєння території країни та значне антропогенне навантаження.

Зазначимо, що середнє значення показника x_3 у групі розвинених країн – кластера № 6 – 19,81%. Відстань кластера № 2 від кластера № 6 складає 8,62%. Така різниця свідчить про перехід високорозвинених країн до постіндустріальної стадії розвитку та про особливості географічного розташування країн.

Україні необхідно більш ефективно використувати свій природний потенціал – чорноземи. На таких родючих ґрунтах на основі високої механізації, енергоозброєності праці, застосування сучасних агротехнологій можна створити високопродуктивне і конкурентоздатне зернове господарство і з ним увійти до світового ринку. А цей ринок у перспективі розширюватиметься у міру глобального зростання чисельності населення, поліпшення його харчування.

Населення дозволяє збільшувати ВВП і внутрішнє споживання. Найбільші шанси на верховенство у світовій економіці отримують країни, що нарощують населення. Лідерами по населенню у світі є Китай та Індія – дві потужні країни, що розвиваються.

За показником x_4 можна зазначити, що населення України сягає 45,5 млн. осіб. Це також відносить її до крупних європейських держав. За чисельністю населення в Європі вона поступається лише Німеччині (82,8 млн.), Франції (66,2 млн.), Великій Британії (63,0 млн.), Італії (60,9 млн.) [3].

Україна відносно щільно заселена. Густина її населення (показник x_5) складає біля 78 осіб на 1 км², що в два-три рази вище, ніж у світі в цілому, але значно нижче, ніж у більшості країн Європи. Середнє значення цього показника в цілому в кластері № 2, до якого входить Україна, складає приблизно 85 осіб на 1 км², що на 142 осіб на 1 км² менше, ніж у високорозвинених країнах кластеру № 6.

За показником x_6 – частка міського населення можна зробити висновок, що групи країн кластерів № № 6, 7, 8 є урбанізованими країнами, бо в містах мешкає близько 80–100% населення. Країни кластеру № 2 характеризуються відносно високим рівнем урбанізації, однак середня частка міського населення в них значно нижча і складає 62,9%.

Найбільший вплив на структуру зайнятості населення справляє рівень розвитку економіки країни, ступінь просування до постіндустріального суспільства. Зростання суспільної продуктивної сили має своїм наслідком вивільнення населення зі сфери матеріального виробництва, перетікання його у сферу послуг, духовного виробництва, переважно інтелектуальної праці.

Показники структури зайнятості населення в кластерах № № 6, 7, 8 свідчать про зниження частки зайнятості в матеріальній сфері виробництва, що є в даний час загальною тенденцією у світі. Так, середнє значення частки населення, зайнятого у сільському господарстві (показник x_7) та частки населення, зайнятого у промисловості (показник x_8) у кластері № 6 складає 3,01% та 22,65% відповідно. У свою чергу, частка населення, зайнята у сфері послуг (показник x_9), складає 74,34%.

Однак в Україні збільшення зайнятості населення у сфері послуг відбувається, на жаль, переважно за рахунок зниження частки зайнятих у промисловому комплексі. Ще в 1995 р. у галузях промислового комплексу країні було зайнято 24,3% усіх працюючих, а в 2012 р. – тільки 18,5%. Велика частина тих,

хто працював у матеріальному виробництві, перемістилася в третинну і четвертинну сфери економіки (переважно в торгівлю та посередницькі послуги), збільшивши тим самим невиробничу сферу. Однак структура зайнятості в даній сфері далека від досконалості (у порівнянні з іншими європейськими країнами). У сфері послуг, особливо в соціальній і ринковій інфраструктурах, побутовому обслуговуванні йде складна і хвороблива перебудова. Значення частки населення, зайнятого у сільському господарстві України, складає 15,8%, а у Канаді – 2%, Франції – 3,8%, Німеччині – 1,6%, США – 0,7% [3]. Така структура зайнятості України ще не відповідає інноваційній стратегії розвитку національної економіки, перешкоджає вирішенню соціальних проблем.

За середніми значеннями структури зайнятості населення країни кластеру № 2 також не відповідають світовим тенденціям.

Україна характеризується високим рівнем інтелектуального потенціалу. Грамотність її населення (показник x_{10}) складає 99,7%, що є навіть більшим, ніж середнє значення по всім групам країн восьми кластерів.

Досить важливе місце серед показників соціально-економічного характеру займають показники тривалості життя, народжуваності та смертності, природний приріст населення. Як і більшість країн Європи, за станом демографічної ситуації сучасна Україна відноситься до так званого «французького типу» відтворення населення, основною домінантою якого є процес депопуляції, що характеризується перевищенням смертності над народжуваністю і, як наслідок, зниженням загальної чисельності населення і його «старінням».

Середня тривалість життя чоловіків та жінок у країнах кластеру № 6 на 6,9 року та 4,4 року відповідно більша, ніж у групі країн кластеру № 2.

Досить великою є різниця між середнім значенням показника x_{16} – дитяча смертність на 1 000 жителів в досліджуваних країнах. Відомо, що в тій же мірі, в якій демократія є прелюдією людського розвитку, здорові діти – у повному розумінні цього слова – є основою для розвитку країни. У розвинених країнах показник дитячої смертності складає приблизно чотири особи на 1 000 жителів, тоді як в Україні – майже дев'ять. Середнє значення по групі країн кластера № 2 складає майже вісім осіб на 1 000 жителів. Такі високі показники дитячої смертності свідчать про незадовільну роботу системи охорони здоров'я країни та відсутність достатнього рівня добробуту населення.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) є одним з найважливіших показників розвитку економіки, який безпосередньо впливає на визначення основних соціально-економічних параметрів життєдіяльності країни. Про це свідчить порівняння обсягів валового внутрішнього продукту країн, розрахованого за міжнародними стандартами (млрд. дол. США) у 2012 р.: Україна – 176,3; Франція – 2 611,2; Німеччина – 3 426,0; Італія – 2 013,4; Росія – 2 029,8; Польща – 489,9 [3]. Для досягнення країн кластеру № 2 рівня високорозвинених країн необхідно збільшити обсяг ВВП у середньому на 1 094,86 млрд. дол. США.

За річним темпом зростання ВВП (показник x_{19}) країни кластерів № 2 та № 6 також відрізняються. У групі країн, до яких увійшла Україна, спостерігається спад економічного зростання ВВП та становить -0,39%, в той час як у високорозвинених країнах простежується незначне зростання на рівні 0,44%.

Досить великий розрив між зазначеними країнами спостерігається за розміром державного

бюджету (x_{22}) – 472,8 млрд. дол. США. Бюджет використовується державою в якості інструменту регулювання економіки, стимулювання виробничих та соціальних процесів. Завдяки бюджетному перерозподілу національного доходу вдається удосконалити структуру громадського виробництва. Саме тому країнам кластеру № 2 необхідно нарощувати розмір показника x_{22} .

Також спостерігається відставання країн кластерів № 2 та № 6 за розміром державних резервів (x_{23}) та золотих запасів (x_{24}) – на 94,6 млрд. дол. США та на 17,9 млн. унц. т. Відомо, якщо держава має у своєму розпорядженні значні обсяги державних резервів, то вона може регулювати дію будь-яких факторів, що спричиняють порушення рівноваги на фінансовому ринку. У свою чергу, золотовалютні запаси є важливим інструментом Національного банку країни для забезпечення внутрішньої та зовнішньої стабільності грошової одиниці. До їх складу включають стабілізаційні фонди, призначенням яких є згладжування коливань доходів і витрат у період несприятливої кон'юнктури. Саме тому в державній політиці країн кластеру № 2 необхідно проводити заходи щодо підвищення державних та золотих запасів.

Україна та взагалі кластер № 2 відстає від найближчих сусідів по обсягу валового внутрішнього продукту на душу населення (показник x_{18}). Значним є відставання від розвинених країн Європи й світу. Це свідчить про те, що першочерговим завданням, яке повинна в процесі розвитку національної економіки вирішити Україна для вступу у Європейське співтовариство й отримання пристойної позиції у глобалізованому світі, є значне підвищення продуктивності суспільної праці, досягнення середньоєвропейського рівня валового внутрішнього продукту на душу населення, який сягає біля 25 тис. дол. У свою чергу, відстань країн кластеру № 2 від кластеру № 6 за величиною ВВП на душу населення становить 37,47 тис. дол. США.

За показниками доданої вартості галузей у структурі ВВП (показники x_{25} - x_{31}) можна зробити висновок, що основними загальносвітовими тенденціями макроструктурних зрушень є стає скорочення у виробництві ВВП частки аграрного сегменту економіки та зростання частки послуг, які притаманні країнам як з високим, так і з низьким рівнем доходу на душу населення.

У цьому ж напрямі відбувається і зміна пропорцій української економіки, де частка сільського господарства у структурі ВВП займає 8,9%. Структурування української економіки є менш ефективним, ніж в успішних трансформаційних країнах.

Ураховуючи природно-кліматичні особливості України, скорочення частки аграрного сектора економіки повинно носити відносний характер і відбуватися на тлі збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції за рахунок випереджаючого розвитку інших секторів, насамперед високотехнологічної промисловості, соціально орієнтованих видів економічної діяльності, а також фінансових і ділових послуг. Це потребує впровадження ефективної аграрної політики. Проте за оцінками, зробленими Світовим економічним форумом у межах рейтингового визначення конкурентоспроможності національних економік за 2014–2015 рр., українська аграрна політика визнана як занадто обтяжлива для економіки і така, що не балансує інтересів платників податків, споживачів та виробників [2]. У рейтингу країн за якістю аграрної політики Україна посіла 104-е місце (із 144-х), залишивши після себе Словенію, Італію,

Японію. Але якщо Японія, що відноситься до найбагатших країн світу, може дозволити собі неефективне витрачання коштів на підтримку власного сільськогосподарського виробництва, то для нашої країни таке марнотратство є згубним і не стимулює прогресивних структурних зрушень.

Іншою відмінністю структурних процесів в українській економіці від загальносвітових тенденцій є скорочення внеску обробної промисловості у виробництво ВДВ, що свідчить про деградацію структури українського промислового комплексу і є наслідком насамперед структурних зрушень, які відбуваються безпосередньо всередині самої обробної промисловості на користь виробництв з низькою часткою валової доданої вартості у валовому випуску, тобто енергомістких виробництв сировинного характеру.

Як свідчать дані показників експорту та імпорту ($x_{20}-x_{21}$), ступінь прив'язки економічно розвинених країн до світового ринку різна. Проте для високо-розвинених країн міжнародна торгівля – це взаємні потоки високотехнологічних товарів, що сприяють розвитку національних економік. Чого не скажеш про Україну.

Нераціональна експортноорієнтована промислова політика України на потреби зовнішнього ринку, поглиблення сировинної спеціалізації в промисловості не тільки прив'язують національну економіку до її індустріальних партнерів, але й призводять до дезінтеграції промислового комплексу країни.

Висновки. Порівняльний аналіз показників соціально-економічного розвитку в розрізі основних складових національних економік у різних типах країн показує, що в даному відношенні господарство України за багатьма параметрами знаходиться ще десь між економічно середньорозвинутими країнами і країнами, що розвиваються з низьким доходом. Урядом країни не приділяється уваги ядру господарського комплексу – промислового комплексу. Одним із наслідків економічної політики, що ігнорує цю важливу принципову вимогу, є розбалансування економіки, її деіндустріалізація, перетворення на малогалузеву економіку, в сировинний придаток транснаціональних корпорацій у процесі глобалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Cimon Kuznets. Modern Economic Growth: Findings and Reflections / Cimon Kuznets // American economic. – Review 63. – September, 1973. – 159 p.
2. The Global Competitiveness Report 2014–2015 World Економик Форум, 2015, 479 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org>.
3. World DataBank [Electronic resource]. – Mode of access: <http://data.worldbank.org/>.
4. Малярець Л.М. Вимірювання об'єктів в економіці: методологія та практика. Наукове видання / Л.М. Малярець. – Х.: ХНЕУ, 2006. – 384 с.
5. Світова економіка: [навч. посіб.] / За ред. Ю.Г. Козака, В.В. Ковалевського, Н.С. Логвінової. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 328 с.